

Yaşlılıkta Güvencesizliğin Boyutlarını Anlamak: Risklerin ve Toplumsal Dönüşümün Yansımaları

Understanding the Dimensions of Precarity in Old Age: Reflections of Risks and Social Transformation

Kübra Fadime KARATAŞ¹

¹Arş. Gör., Manisa Celal Bayar Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü.
kubra.akyuz@cbu.edu.tr
ORCID: 0000-0002-1647-8290

Başvuru: 10.01.2025
Kabul: 21.06.2025

Atıf:

Karataş, K. F., (2025). Yaşlılıkta güvencesizliğin boyutlarını anlamak: Risklerin ve toplumsal dönüşümün yansımaları. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 36(3), 591-615. DOI: 10.33417/ /tsh.1616964

ÖZ

Yaşlılık, bireylerin fiziksel, ruhsal ve sosyal değişimler yaşadığı, çeşitli kırılganlık ve güvencesizliklerin deneyimlendiği bir yaşam evresidir. Bu durum, yaşlılığın bireysel bir süreç olmasının ötesinde, toplumsal ve yapısal dinamiklerle şekillenen bir olgu olduğunu göstermektedir. Bireylerin yaşlılık sürecindeki deneyimleri hem bireysel yaşam koşullarından hem de toplumsal yapıyı şekillendiren ekonomik ve politik dönüşümlerden etkilenmektedir. Refah rejimlerinde yaşanan çözümler ve neoliberal politikalar, emek piyasasında esneklik ve rekabeti ön plana çıkarmış; öznellik, kimlik ve ahlaki sorumluluk gibi kavramları da yeniden şekillendirmiştir. Ekonomik ve toplumsal yapıda meydana gelen bu dönüşümler, yaşlılık döneminde yeni güvencesizlik biçimlerinin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Savunmasızlık ve kırılganlıkla ilişkilendirilen bir kavram olarak güvencesizlik ise, yaşlılık sürecinde karşılaşılan riskleri yapısal boyutlarıyla ele almaya olanak tanır. Bu çalışma, yaşlılık döneminde deneyimlenen güvencesizliklerin cinsiyet, sağlık koşulları, engellilik, bakım, gelir güvencesi, sosyal izolasyon ve sosyal koruma mekanizmaları gibi dinamikler tarafından nasıl şekillendiğini kesişimsellik ve kümülatif eşitsizlik teorisi perspektifinden değerlendirmeyi amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Güvencesizlik, Yaşlılık, Kesişimsellik, Kümülatif Eşitsizlikler

ABSTRACT

Old age is a stage of life in which individuals experience physical, psychological, and social changes and various vulnerabilities and precarity. This demonstrates that old age is not merely an individual process, but also a phenomenon shaped by social and structural dynamics. Individuals' experiences in old age are influenced by both individual living conditions and economic and political transformations that shape the social structure. The disintegration of welfare regimes and neoliberal policies have brought flexibility and competition to the forefront in the labor market and have reshaped concepts such as subjectivity, identity, and moral responsibility. These transformations in economic and social structures have led to the emergence of new forms of precarity in old age. Precarity, as a concept associated with vulnerability and fragility, enables us to address the risks encountered in old age with their structural dimensions. This study aims to assess how precarity experienced in old age is shaped by dynamics such as gender, health conditions, disability, care, income security, social isolation, and social protection mechanisms from the perspectives of intersectionality and cumulative inequality theory.

Keywords: Precarity, Old Age, Intersectionality, Cumulative Inequalities

GİRİŞ

Yaşlılık bireylerin yaşam güzergahının sonunda yer alan bireysel ve toplumsal açıdan önemli bir duraktır. İnsan yaşamının doğal bir parçası olmakla birlikte yaşlılık süreci, ekonomik ve sosyal koşullar temelinde çeşitli eşitsizlikleri de gündeme getirmektedir. Nüfusun giderek yaşlanıyor olması, yaşlılığı hem sosyal hizmetin hem de sosyal politikanın öncelikli ilgi alanına giren toplumsal bir sorun haline getirmektedir. Çünkü yaşlılık; ekonomi, sağlık ve sosyal güvenlik ile ilgili konular üzerinde büyük bir etkiye sahiptir. Örneğin yaşa bağlı gelişen hastalıklar (felç, böbrek ve kalp hastalıkları vb.), döngüsel salgınlar olarak ortaya çıkan bulaşıcı ve paraziter hastalıkların aksine stabil ve kroniktir (Olshansky vd., 1993). Dolayısıyla nüfusun önemli bir kısmı yaşlılığın beraberinde getirdiği hastalıklardan da etkilenmektedir. Türkiye’de yapılan Yaşlı Profili Araştırması’nın sonuçları 65 yaş ve üzerindeki bireylerin %78,7’sinin hipertansiyon, diyabet, böbrek yetmezliği gibi kronik hastalıklara sahip olduğunu göstermektedir (TÜİK, 2024a). Bununla birlikte yaşlılık sürecinde meydana gelen fizyolojik değişimler, bireylerin istihdam sürecini ve sosyal güvenlik koşullarını da etkilemektedir. Olumsuz sağlık koşulları nedeniyle çalışma hayatına katılamayan yaşlı bireyler diğer yaş gruplarına göre yoksulluğu daha fazla hissetmektedir (Yumurtacı, 2013, s. 19). Öte yandan bireylerin, gençlik ve yetişkinlik dönemlerinde kayıt dışı istihdam edilmesi, yaşlılık döneminde sosyal güvenlik sistemine entegre olamama riskini artırmaktadır (Demirbilek ve Öktem Özgür, 2017, s. 25). Bu durum yaşlıların hem ekonomik açıdan hem de sağlık hizmetlerine erişim açısından daha dezavantajlı bir konumda yer almasına sebep olmaktadır. Ayrıca yaşlılık döneminde bazı yaş gruplarında yoksulluk daha belirgin olabilmektedir. Araştırmalar 80 yaş ve üzerinde yoksulluk oranının arttığını göstermektedir (Franco vd., 2008; Li ve Dalaker, 2022). Bu durum yaşlıları çeşitli riskler karşısında daha kırılgan ve güvencesiz bir hale getirebilmektedir.

Güvencesizlik ve kırılganlık kavramlarının uluslararası literatürde *precarious*, *precarity* ve *précaire* gibi karşılıkları bulunmaktadır (Bora, 2010). Bununla birlikte kavramın, Türkçe çalışmalarda doğrudan prekar ya da prekarite şeklinde kullanıldığı da görülmektedir (Demirkaya, 2017, s. 9). Sahip olduğu ekonomik, politik ve sosyal bağlam ile prekarite (güvencesizlik) kavramı, bireylerin yaşamlarındaki risk, kırılganlık ve savunmasızlık durumlarını açıklamak için kullanılmaktadır. Yaşam boyunca karşılaşılan eşitsizlikler yaşlılıkta kümülatif bir biçimde ortaya çıkmaktadır (Ferraro ve Shippee, 2009, s. 334). Dolayısıyla güvencesizlik, yaşlılık döneminde ortaya çıkan riskleri ve eşitsizlikleri tanımlamak için önemli bir araç haline gelmektedir. Bu çalışma, prekarite kavramını yaşlılık bağlamında ele alarak, bu dönemde karşılaşılan güvencesizliğin boyutlarını, kesişimsellik ve kümülatif eşitsizlik teorisi kapsamında değerlendirmeyi amaçlamaktadır.

Prekarite ve Prekaryaya Genel Bir Bakış

Prekarite, yirminci yüzyılın sonlarından itibaren çeşitli disiplinlerde kullanılan ve tartışılan bir mesele haline gelmiştir. 1970’lerin sonunda refah rejimlerinin geçirdiği kriz döneminin çözümü olarak neoliberal politikalar hayata geçirilmeye başlanmış (Çoban, 2020, s. 94) ve bu politikalar geniş bir

politik ve sosyoekonomik çerçevede farklı biçimlerde etkisini hissettirmiştir. Neoliberal anlayış, ekonomik bağlamda rekabetten ve esneklikten temellenen politikalar oluşturarak ekonomik faaliyetleri ve sosyal hizmetlerin sunumunu özel piyasaya açmış (İlhan, 2019, s. 362); sosyal bağlamda ise öznellik, benlik, kimlik ve ahlaki sorumluluklar gibi kavramları yeniden şekillendirmiştir (Sugarman, 2015, s. 104). Neoliberal anlayış özellikle emek piyasasında esnekliği arttırarak güvencesizliği yaygınlaştırmakta ve bu piyasa mantığının toplumsal ilişkilerin tüm alanlarına nüfuz etmesi gerektiğini savunmaktadır (Standing, 2014, s. 11). Keynesyen ekonomik politikalardan neoliberal politikalara geçiş sürecinde yaşanan bu dönüşümün *prekarya* olarak ifade edilen yeni bir toplumsal sınıfın ortaya çıkmasına yol açtığı iddia edilmektedir (Çoban, 2020, s. 94).

Prekarya terim olarak güvencesiz (precarious) ve proletarya (proletariat) kavramlarının birleşmesiyle oluşmakla birlikte ilk kez Fransız sosyologlar tarafından, geçici mevsimlik işçilerin koşullarını tanımlamak amacıyla kullanılmıştır (Standing, 2014, s. 21-24). Guy Standing tarafından 2011 yılında çıkarılan *The Precariat: The New Dangerous Class* (Prekarya: Yeni Tehlikeli Sınıf) adlı kitap, dünyada ses getirmekle birlikte prekaryanın yeni bir toplumsal sınıf olarak tanımlanmasına yönelik çeşitli eleştirilerin de odağı olmuştur (Akkuş Güvendi, 2019). Standing'in tanımlamasına göre, bir toplumsal sınıf olarak prekaryanın alt, orta sınıf ve işçi sınıfından farklı bir yerde konumlandığı görülmektedir. Ancak literatürde prekaritenin toplumsal bir sınıfı mı yoksa ontolojik bir deneyimi mi ifade ettiği konusunda süregelen tartışmalar bulunmaktadır. Standing, prekariteyi entelektüel bir çerçevede ele alan öncüler arasında Pierre Bourdieu, Michel Foucault, Jürgen Habermas, Michael Hardt, Tony Negri ve Hannah Arendt gibi teorisyenleri saymaktadır (Standing, 2014, s. 13). Millar (2017) ise prekariteyi üç farklı perspektiften değerlendirmektedir; Pierre Bourdieu'nun perspektifiyle bir emek koşulu ve durum; Guy Standing'in çalışmasındaki şekliyle toplumsal bir sınıf; Judith Butler'ın çalışmalarında olduğu gibi ontolojik bir deneyim.

1960'lı yıllarda Pierre Bourdieu, yaptığı bir çalışmada prekariteyi Cezayir'de düzensiz çalışan işçilerin çalışma koşullarındaki belirsizliği açıklamak amacıyla kullanmış (Millar, 2017) ve 1997 yılında sunduğu bildiride¹ belirsizlik ve güvencesizliğin *her yerde* olduğunu ifade etmiştir. Bourdieu, güvencesizliğin kamuda, özel sektörde, endüstride, eğitimde ve kültürel üretimde yaygın olduğunu vurgulayarak bu durumun bireylerin üzerinde derin etkiler yarattığını, umutsuzluğu körüklediğini ve inancın tükenmesine neden olduğunu belirtmektedir (Bourdieu, 2006, s. 70-71). Dolayısıyla, prekariteyi toplumsal bir sınıf ekseninde ele alan Standing'in aksine, Bourdieu kavramı çok daha geniş bir bağlamda değerlendirerek ekonomik koşulları kapsayan ve aşan bir yerde konumlandığı görülmektedir (Akkuş Güvendi, 2019).

Prekarite tartışmalarını felsefi zeminde sürdüren bir diğer isim olan Judith Butler'ın yaralanabilirlik, kırılganlık ve savunmasızlık ile ilgili kaleme aldığı derlemelerden oluşan *Precarious Life* adlı eseri

¹ Bourdieu, P. (1997). La précarité est aujourd'hui partout, Intervention lors des Rencontres Européennes contre la précarité. Grenoble.

Türkçeye *Kırılgan Hayat* olarak çevrilmiştir. Bourdieu'nun güvencesizliğin her yerde oluşu düşüncesine benzer biçimde Butler da kırılganlığı "yaşamın kendisiyle ortaya çıkan müşterek bir yaralanabilirlik" olarak ifade etmektedir. Müşterek yaralanabilirliği, hümanist bağlamda insan doğasının bir boyutu olarak ifade etmediğini belirten Butler (2013), yaralanabilir olma karşısında herkesin eşit konumda yer almadığını vurgulayarak, toplumsal ve politik koşulların kırılganlıkların dağılımını ve şiddetini belirlediğini savunmaktadır (Butler, 2005, s. 44-46). Kavramların Türkçe çevirilerinde zaman zaman ikilikler bulunsa da Butler'ın kullanımıyla kırılganlık (precariousness); bireylerin toplumsal değişimi gerçekleştirmek ve varlıklarını devam ettirebilmek için birbirlerine muhtaç olma durumları ve karşılıklı bağımlılıklarına dikkat çekmektedir. Güvencesizlik (precarity) ise işsizlik, hastalık ve yerinden edilme gibi riskler karşısında kırılganlıkların farklı gruplar arasında eşit dağılmaması durumuna işaret etmektedir (Butler J. , 2013). Dolayısıyla güvencesizlik, yalnızca istihdam ve ekonomi ile ilgili bir durum değil; statü, cinsiyet, toplumsal cinsiyet, etnisite gibi kesişimsel dinamiklerle çevrili bir kavramdır (Hammond vd., 2020). Güvencesizliğe varoluşsal ve toplumsal bir yerden yaklaşan ve aynı zamanda kavramın ilişkiselliğine dikkat çeken Butler, kırılganlıkların toplumsal bağlılığı da beraberinde getirdiğini belirtmektedir (Butler, 2005, s. 10).

Foucault'nun teorisinde ise prekarite, disipline edici ve düzenleyici iktidar kategorisine göre ortaya çıkmaktadır. Disipline edici iktidar, öznelere bireyselleştirerek ve kontrol altında tutarak üretime dahil ederken, düzenleyici iktidar ise nüfusa odaklanarak bireysel terbiyeyi değil bütünün güvenliğini hedeflemektedir (Foucault, 2015, s. 255). Böylece disipline edici iktidar, özneyi iş gücü olarak şekillendirerek bedenden itaatkâr ve sağlıklı olmasını beklerken, düzenleyici iktidar ise nüfusun doğum-ölüm oranlarını, sağlık durumlarını ve yaşam verimliliğini kontrol ederek ekonomik üretkenliğini yönetmektedir (Lemke, 2016, s. 197-198). Foucault bu durumu "biyolojik olanın devletleştirilmesi" olarak açıklamaktadır (Foucault, 2015, s. 245). Biyolojik olanın devletleştirilmesi norm olanlar ve ötekiler arasında yapılacak olan ayrımın zeminini hazırlamakta ve onun görüşüne göre prekarya da buradan temellenmektedir. Çünkü norma uymayan öznelere prekarize edilerek -diğer bir ifadeyle tehlikeli görülerek- güvencesizliğe itilmektedir. Ancak norm hem iktidarın kuralları ve dayatmasıyla hem de bireylerin sapma davranışından kaçınmak üzere dayatılana uymasıyla mevcudiyetini korumaktadır. Dolayısıyla bireylerin tutumu neoliberal anlayışın getirdiği rekabet, esneklik ve bireyselleşme de uyumaktadır. Bireyler normdan sapmamak ve gözden çıkarılmamak için kolektiflikten uzaklaşarak rekabetçi bir tutumla kendi kapasitesini geliştirme zorunluluğuna gitmektedir (Demirkaya, 2017, s. 14-15). Çünkü sadece kendi özel hayatlarını güvence altına almayı düşünen bireylerin mahremiyetinin ve ahlakının kolayca yıkılabildiği bir çağda (Arendt, 2014, s. 89) güvencesizlik toplumsal ve ekonomik yaşamın ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir (Masquelier, 2018, s. 135). Neoliberal anlayışın yol açtığı bu dönüşüm toplumsal dayanışmayı baskılayarak, emeğin güvencesiz hale gelmesine sebep olan esnekliği ön plana çıkarmaktadır (Harvey, 2015, s. 83). Esnekliğin getirdiği belirsizlik ve geçicilik, bir taraftan iş ve serbest zaman arasındaki ayrımı yok ederken diğer taraftan özel bir yoksulluk türü yaratmaktadır (Hardt ve Negri, 2011, s. 155).

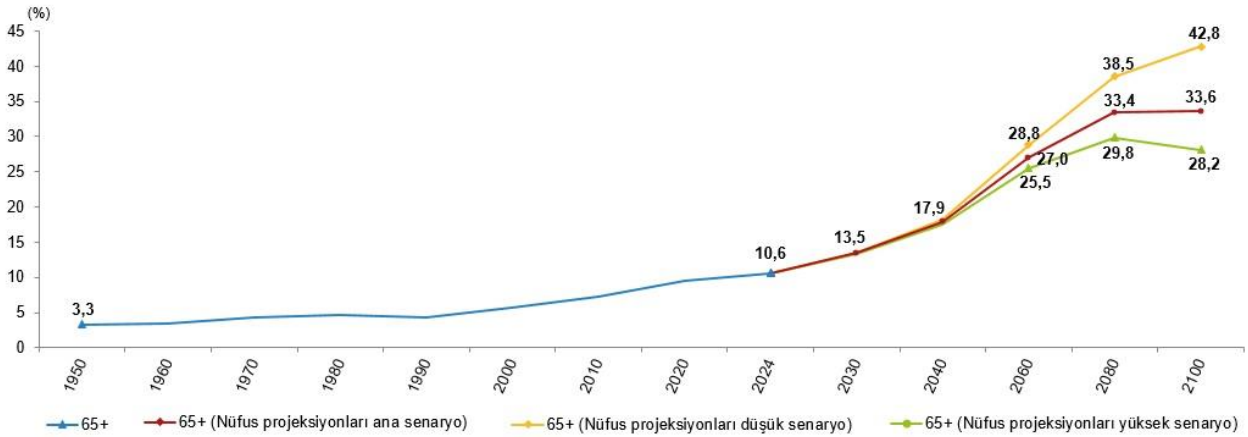
Son olarak Andries Baart'ın (2021) yapmış olduğu kapsamlı tanıma göre prekarite; “çeşitli belirsizliklerin hâkim olduğu, bireyin hayatını fiziksel, sosyal ve ekonomik olduğu kadar psikolojik ve varoluşsal olarak da derinden etkileyen kronik güvensiz yaşam durumudur ve temel haklardan, onurlu konumlardan, siyasi tanınmadan, etkin vatandaşlıktan ve hatta duygusal ilgiden yoksunlukla, kısacası endişe verici yaşam koşullarıyla karakterize edilir” şeklinde tanımlanmaktadır. Dolayısıyla kavram, yıllar içerisinde çalışma koşullarının sınırını aşarak makro bir perspektife kaymış ve toplumdaki farklı kesimlerin zaman zaman deneyimlediği bir olguya dönüşmüştür. Bu doğrultuda yaşlılık bağlamında güvencesizliğin (prekarite) kesişimsel dinamiklerle şekillenen ve politika ekseninde ele alınması gereken bir kavram haline geldiği görülmektedir. Bu bağlamda kavram karmaşasına yer vermemek adına bu çalışmada savunmasızlık ve kırılganlıkla karakterize edilen prekarite için güvencesizlik kavramı tercih edilmiştir.

Yaşlılıkta Güvencesizlik

Ontolojik bir deneyim ve sosyoekonomik bir emek koşulu olarak güvencesizlik (Neilson ve Rossiter, 2008, s. 54), yaşlılık sürecindeki deneyimleri ve yaşamın ileriki döneminde meydana gelen yapısal ilişkileri anlamak için önemli bir çerçeve sunmaktadır (Gonyea ve Grenier, 2021, s. 4). Güvencesizlik kavramı, sıklıkla neoliberal politikalar, modernite ve iş yaşamının getirdiği risklerle birlikte anılsa da özellikle kesişen dezavantajlılık durumlarında (yaş, cinsiyet, göçmenlik, sosyoekonomik durum gibi) ve yaşamın ileri dönemlerinde daha belirgin hale gelmektedir (Grenier vd., 2020, s. 7). Çünkü yaşlılık, bireylerin hareketlerini ve yapabilirliklerini kısıtlayan, çalışma yaşamına aktif bir şekilde katılmalarına engel olan bazı fizyolojik değişimlerin yaşandığı bir dönemdir. Bu dönemde sağlık durumunda kötüleşme, gelirin azalması, yaşa bağlı ayrımcılık ve dışlanma gibi yaşanan olumsuzluklar yaşlıların çeşitli risklere açık bir konuma gelmesine ve güvencesizliklerin yoğun bir şekilde hissedilmesine sebep olmaktadır (Çunkuş vd., 2019, s. 160).

Dünya genelinde yaşlı nüfus oranının hızla arttığı bir dönemde, bu artış yalnızca demografik bir değişim yaratmakla kalmayarak yaşlıların karşılaştığı sosyal ve ekonomik güvencesizlikleri de derinleştirmektedir. 2050 yılına kadar dünyada 60 yaşın üzerindeki nüfus oranının yaklaşık %22'ye çıkacağı tahmin edilmektedir (World Health Organization, 2024). Türkiye'de yaşlı nüfus oranına bakıldığında TÜİK tarafından, 65 yaş ve üzeri nüfus grubu için açıklanan verilere rastlanılmaktadır. Şekil 1'de de görüldüğü üzere Türkiye'de 65 yaş ve üzeri nüfusun oranı 2024 yılı itibarıyla %10,6 olmuş ve bu oranın önümüzdeki yıllarda artmaya devam etmesi beklenmektedir (TÜİK, 2025). Türkiye İstatistik Kurumu'nun nüfus projeksiyonlarına göre, yaşlı nüfus oranının 2030 yılında %13,5'e, 2040'ta %17,9'a, 2060'ta %27,0'ye ve 2100 yılında ise %33,6'ya ulaşacağı tahmin edilmektedir. Bu veriler, Türkiye'nin demografik yapısında bir değişim yaşandığını ve yaşlı nüfusun giderek daha büyük bir toplumsal kesimi oluşturacağını göstermektedir. Özellikle düşük doğurganlık varsayımına dayanan senaryoda bu oran 2100 yılında %42,8 gibi çok daha yüksek bir seviyeye çıkmakta; bu da yaşlı bağımlılık oranı, sosyal güvenlik sisteminin ve sosyal harcamaların mali sürdürülebilirliği ve yaşlı bakım hizmetleri açısından ciddi riskleri beraberinde getirmektedir. Yüksek

doğurganlık varsayımı altında dahi yaşlı nüfus oranının %28,2'ye ulaşacağı öngörülmektedir (TÜİK, 2025)

Şekil 1. Yaşlı Nüfus Oranı, 1950-2100 (TÜİK, 2025)

Yaşanan demografik değişim sonucunda, sağlık, gelir güvencesi ve toplumsal hayata katılım gibi birçok alanda meydana gelen eşitsizlikler yaşlılar arasında güvencesizliğin görünürlüğünü artırmaktadır. TÜİK'in verilerine göre, Türkiye'de 65 yaş ve üzeri bireylerin yoksulluk ve sosyal dışlanma riski son beş yılda %20,5'ten %23,1'e yükselmiştir (TÜİK, 2024b). Yaşlılıkta giderek artan yoksulluk oranı güvencesizlik ve refah üzerinde belirleyici olmaktadır. Yaşlılıkta karşılaşılan eşitsizlikler tekil bir durum olmaktan ziyade iç içe geçmiş ve birbirini tetikleyen faktörlerdir.

Neoliberalizmin Yaşlılık Üzerindeki Etkisi

Neoliberalizm düşüncesi 1970'li yılların sonlarından itibaren liberal ekonomi politikalarının girdiği çıkmaza çözüm olarak hayata geçirilmiştir. Bununla birlikte sosyal refah politikaları alanında devletin rolü azalarak özel sektörün etkisi artmıştır. Dolayısıyla neoliberalizm yalnızca ekonomik alanda değil sosyal refah, sosyal koruma, sosyal güvenlik politikalarında da etkili olmuş ve kar odaklı sistemler ön plana çıkmıştır (Korkmaz Yaylagül ve Bulut, 2023). Üretimin ve emeğin esnekleşerek metalaşmasına neden olan yeni anlayış, gelir eşitsizliklerini de beraberinde getirerek güvencesizliklerin artmasına neden olmuştur. En yalın ifadeyle neoliberalizm, ekonomi, sağlık, eğitim gibi temel insani alanların ve hatta günlük yaşam pratiklerinin piyasaya açılmasını; bu alanlardaki ilişkilerin metalaşmasını ifade eder. Ayrıca bu anlayış, bireyleri tüm eylemlerinin sorumlusu olarak konumlandırmakta ve yapısal eşitsizlikleri geri plana atarak kişisel performansı ön plana çıkaran bir özneleşme biçimini benimsemektedir (Çelik, 2012). Dolayısıyla neoliberal anlayışın hâkim olduğu alanlarda kolektif dayanışmadan söz etmek pek mümkün değildir. Neoliberalizmin bu ideolojik çerçevesi devletlerin sosyal politika ve uygulamalarına da yansımıştır.

1980'lerden itibaren sosyal politika alanındaki uygulamalarda özel piyasanın görünürlüğünün ve hakimiyetinin arttığını söylemek mümkündür. O dönemde yaşanan teknolojik gelişmeler, kadın istihdamında yaşanan artışlar ve geleneksel aile yapısındaki değişimlerle birlikte sosyal koruma alanının daraldığı ve sosyal harcamaların azaldığı görülmeye başlanmıştır (Yaşar ve Yenimahalleli

Yaşar, 2012, s. 74). Çünkü neoliberalizmin etkisiyle sosyal politikaların ideolojik temelleri sorgulanmış ve bu politikaların uzun vadede ekonomik istikrarı sağlayamayacağı inancı sosyal harcamaların kısıtlanmasının zeminini hazırlamıştır (Mkandawire, 2001, s. 11). Bu dönüşüm yaşlılık politikaları üzerinde de etkili olmuştur. Çünkü yaşlılık döneminde emeklilik uygulamaları, sağlık sistemi, bakım hizmetleri ve sosyal güvenlik gibi alanlarda yaşanan piyasalaşma birçok yaşlıyı etkiler hale gelmiştir. Refah devleti uygulamalarını eleştirerek neoliberal politikaları destekleyen görüşler, devlet tarafından yaşlılara sunulan hizmetleri ülke ekonomisini zor durumda bıraktığı gerekçesiyle eleştirerek bu alandaki hizmetlerin özelleştirilmesi gerektiğini savunmaktadır (Nazlıer Keser, 2020, s. 305). Aynı zamanda risklerin ve sonuçlarının bireysel sorumluluklara indirgenmesi, yaşlılık döneminde bireylerin temel haklara erişimini zorlaştırmaktadır. Dolayısıyla neoliberal politikaların yaşlıları etkileyen yönlerini; emeklilik yaşının yükseltilmesi, yaşlı yoksulluğunun ve güvencesiz istihdamın artması, bakım sorumluluğunun aileler üzerine bırakılması ve sağlık sistemlerinin piyasalaştırılması gibi yapısal dönüşümlerde görmek mümkündür (Demir ve Güner, 2021; Korkmaz Yaylagül ve Bulut, 2023).

Neoliberalizmin yaşlılara yönelik baskıcı etkilerinden biri de aktif ve başarılı yaşlanmadır. Sosyal politikalarda yaşanan dönüşüm aynı zamanda kavram ve söylemlerde de güç ilişkilerinin bir yansıması olarak karşılık bulmaktadır. Doğurganlık oranlarının azalması ve yaşam süresinin uzamasıyla birlikte nüfusun yaşlanmaya başlaması, Avrupa Birliği tarafından kriz olarak ele alınmaya başlanmış ve bağımlı nüfus oranının yükselerek sosyal harcamaların artacağı endişesi gündeme gelmiştir (Ulukan, 2019, s. 26). Aktif yaşlanma, başarılı yaşlanma gibi söylemler başlarda yaşlılıkla ilişkilendirilen bağımlılık ve gerileme olumsuz algıları kırmak için ortaya atılsa da çeşitli eşitsizlikleri görmezden gelmesi nedeniyle eleştirilen söylemler olmuştur. Aktif yaşlanma düşüncesiyle bireylerden yaşlandıklarında kendi kendine yetebilmesi ve aynı zamanda ülkenin ekonomik, sosyal ve kültürel yaşamına aktif olarak katkı vermesi beklenmektedir (Council of the European Union, 2010). Ancak bireysel sorumluluğu vurgulayan aktif yaşlanma uygulamaları hem dayanışmaya ve karşılıklı bağımlılık düşüncesine zarar vermekte hem de kimi yaşlılar için imkânsız olan sağlıklı bir yaşlılık beklentisi oluşturmaktadır (Davey ve Glasgow, 2006, s. 25). Bu beklenti, bireylerin yaşam boyunca deneyimledikleri eşitsizlikleri ve yaşlılık döneminde çok boyutlu hale gelen güvencesizliklerini görmezden gelmektedir. Dolayısıyla yaşlılıkta kapsayıcılığı vurgulayan ve çeşitli eşitsizliklerin üzerinde duran politika ve planlamalara duyulan ihtiyaç ortaya çıkmaktadır.

Kümülatif Eşitsizlikler ve Kesişimsellik

Kümülatif eşitsizlikler teorisi, eşitsizliklerin yapısal faktörler ve toplumsal sistemler aracılığıyla üretilerek aktarıldığını savunmaktadır (Ferraro ve Shippee, 2009, s. 334). Literatürde kümülatif eşitsizlikleri kümülatif avantajlar ve dezavantajlar olarak ele alan çalışmalar da mevcuttur (Crystal ve Shea, 1990; Dannefer, 2018). Kümülatif avantaj/dezavantaj kuramı, bireylerin yaşamları boyunca

içinde bulundukları yapısal konumun ve erişebildikleri kaynakların zamanla birikerek eşitsizlikleri pekiştirdiğini, sahip olanlar ile olmayanlar arasındaki farklılıkların giderek derinleştiğini öne sürmektedir (Merton, 1988, s. 606). Dannefer'in tanımına göre kümülatif dezavantajlar, bireyler arasında farklılaşan ekonomik durum, sağlık, statü gibi belirli özelliklerin zaman geçtikçe sistematik olarak artmasıdır (Dannefer, 2003, s. 327). Kümülatif avantajlar ise, iyi bir eğitim ve kariyer olanağının yaşlılıkta daha iyi sağlık hizmetlerine erişim ve emeklilik hayatı sunması gibi yaşam boyunca elde edilen fırsatların zamanla artarak daha büyük avantajlara dönüşmesidir. Dolayısıyla yaşamın ilk dönemlerindeki ayrıcalıklar (avantajlar) ya da eşitsizlikler (dezavantajlar) zaman içerisinde birikerek yaşlılığa aktarılmaktadır. Ancak bu avantajlar ve dezavantajlar bireylerin özelliklerinden ziyade toplumsal yapıların ve ilişkilerin bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır (Dannefer, 2018, s. 3).

Kümülatif eşitsizlik teorisi, yaşam seyri perspektifi ile ilişkili bir biçimde, yaşlılık sürecinde oluşan eşitsizlikleri yalnızca yaşlılık bağlamında ele almaz, erken dönemde oluşan eşitsizliklerin yaşam yollarını nasıl belirlediğini anlamaya çalışır (Ferraro K. , 2007, s. 336). Bu doğrultuda Ferraro ve Shippee, (2009), kümülatif eşitsizliklerin beş temel ilkesinden bahsetmektedir:

1. Sosyal sistemler, demografik ve gelişimsel süreçler aracılığıyla eşitsizlikleri üretir: Çocukluk ve yetişkinlik dönemi koşulları, deneyim ve statü farkları, riskleri ve fırsatları şekillendirmektedir.
2. Dezavantajlar risklerle karşılaşma sıklığını, avantajlar ise fırsatlara erişim olanağını artırır: Avantajlar ve dezavantajlar birbirinin tam olarak zıddı değildir; çünkü yaşam boyunca olaylar ve süreçler dinamik bir şekilde şekillenebilir.
3. Yaşam seyri yörüngeleri, risklerin birikimi, mevcut kaynaklar ve insan eylemleri tarafından belirlenir: Eşitsizliklerin oluşumunda yapısal faktörler temel alınsa da avantajların ve dezavantajların birikimi tamamen erken dönemdeki deneyimlere bağlı değildir; kaynakların büyüklüğü ve kullanımı, insan eylemliliği ve sosyal yapı arasındaki ilişkiler olumsuz yörüngelerin değiştirilebilirliğini etkiler.
4. Yaşam yörüngelerinin algılanış biçimi sonraki yörüngeleri etkiler: İnsanların yaşamlarının nasıl ilerlediğine ya da değiştiğine dair sahip olduğu algı sonraki süreçler üzerinde de etkili olmaktadır.
5. Kümülatif eşitsizlik erken ölüme yol açabilir; dolayısıyla tesadüfi olmayan bu seçim yaşamın ilerleyen yıllarında eşitsizliğin azaldığı yanılgısını ortaya çıkarabilir: Yaşam boyu süregelen birtakım eşitsizlikler erken ölüme yol açabilir; bu durum sosyoekonomik statü ile sağlık arasındaki ilişkiyi ortaya koymaktadır (Willson vd., 2007, s. 1912).

Bu doğrultuda yaşlılıkta karşılaşılan eşitsizlikler, değişen sosyoekonomik ve fiziksel koşullardan kaynaklanabileceği gibi bu eşitsizliklerin ardında tüm yaşam deneyimi birikiminin etkili olabileceği ihtimalini de göz önünde bulundurmak gerekmektedir. Kümülatif eşitsizlikler bir araya geldiğinde bu eşitsizliklerin etkileri daha şiddetli bir biçimde hissedilebilir. Örneğin, Sever'in yaptığı çalışmada,

herhangi bir mesleği bulunmayan ve düşük sosyoekonomik düzeye sahip yaşlı kadınların, daha erken yaşlarda deneyimledikleri dezavantajların etkisiyle yaşlılık döneminde, toplumsal yaşamdan giderek izole oldukları belirtilmektedir (Sever, 2021). Bu doğrultuda eşitsizliklerin bir arada seyretme biçimi olan kesişimsellik; bireysel deneyimler, toplumsal pratikler, yapısal faktörler ve kültürel ideolojilerdeki cinsiyet, ırk, sınıf, statü, etnik köken gibi kategorilerin yarattığı etkileşimi ve bu etkileşimden doğan güç ilişkilerini ifade etmektedir (Davis, 2008).

Crenshaw (1989) tarafından ortaya atılan kesişimsellik paradigması siyah kadınların hem cinsiyetleri hem de ırkları sebebiyle uğradıkları ayrımcılıkları ifade etmek amacıyla kullanılmıştır. Ancak ortaya çıktığı tarihten itibaren çeşitli grupların (engelliler, yaşlılar, göçmenler vb.) karşılaştıkları dezavantajları açıklamak için kapsamlı bir çerçeve sunmuştur. Bu bağlamda kesişimsellik, günlük yaşam pratikleri içerisinde edinilen çoklu konumlanmaları ve bunlara bağlı gelişen eşitsizlikleri açığa çıkarmaktadır (Phoenix ve Pattynama, 2006, s. 187). Yaşlılık dönemi hem sağlık sorunlarının artması hem de sosyal destek ağlarının zayıflaması nedeniyle, diğer dönemlere kıyasla bireylerin daha fazla dezavantaja maruz kaldığı bir dönem olarak öne çıkmaktadır (Muckenhuber vd., 2015). Yaşlanmayla birlikte gelen biyolojik, fizyolojik ve psikolojik dönüşümün yanı sıra yaşlılığı mikro ve makro düzeyde etkileyen kesişen kümülatif eşitsizlikleri anlamak (Dressel vd., 1997), yaşlıların karşılaştıkları güvencesizlikleri görünür kılmaya ve bu güvencesizliklerin yaşlanma deneyimlerini farklı bağlamlarda nasıl şekillendirdiğini anlamaya olanak tanımaktadır.

Cinsiyet

Yaş ve cinsiyet arasındaki ilişki, yaşam deneyimine ve yaşlılıkta karşılaşılan güvencesizliklere yön vermektedir. Bazı çalışmalar, yaşlı kadınların hem yaş hem de cinsiyet temelli ayrımcılıklarla karşılaşma riskinden dolayı yaş ve cinsiyet kesişimini çifte risk (double jeopardy) olarak ele almaktadır (Duncan ve Loretto, 2004). Kadınların istihdam sürecinde cinsiyet temelli ayrımcılık, önyargı ve engellerle karşılaşması literatürde cam tavan sendromu olarak kavramsallaştırılmıştır (Purcell vd., 2010; Derin, 2020). Cam tavan sendromu, kadınların çalışma alanlarında daha üst pozisyonlara gelmesini ve karar alma süreçlerine katılımlarının engellenmesiyle varlığını göstermektedir (Özkan, 2020, s. 134). Bu durumun yaşa bağlı nedenlerle kendini göstermesi ise gri tavan olarak adlandırılmaktadır (İlhan vd., 2023). Örneğin istihdam sektöründe, kadın çalışanların ağırlıklı olduğu bazı alanlarda (sekreterlik, resepsiyonist vb.) kadınların yaşı ilerledikçe işverenler tarafından tercih edilme oranı düşmekte olduğu belirtilmektedir (Handy ve Davy, 2007). Bu durum özellikle hizmet sektöründe istihdam edilen kadınlara yönelik güzellik ve imaj algıları ile ilişkilendirilmektedir (Jyrkinen ve McKie, 2012, s. 61). Dolayısıyla hükümetlerin çalışma yaşamını uzatmaya ve emeklilik yaşını yukarıya çekmeye yönelik politikaları yaşlı kadınların istihdam sektöründe karşılaştıkları durumlarla çalışmaktadır (Atkinson vd., 2015). Bu doğrultuda belirsizlik ve istikrarsızlıkla karakterize edilen güvencesizlik (Standing, 2014), yaşlı kadınların istihdam sürecinde karşılaştıkları riskleri açıklamaktadır.

Yaş ve cinsiyet kesişiminde dikkat çeken bir diğer unsur ise yaşam süresinin farklılığıdır. Son yıllarda cinsiyete göre yaşam süreleri arasındaki fark azalsa da kadınların yaşam sürelerinin erkeklere kıyasla halen daha uzun olduğu görülmektedir (Austad, 2006; Leon, 2011). Ancak bu noktada kadınların yaşam sürelerinin sonunda daha kötü sağlık koşullarıyla yaşamak durumunda kaldıklarını belirtmek gerekmektedir (Hägg ve Jylhävä, 2021). Bu durum yaşlılığın daha çok kadın deneyimi olduğuna işaret ederek “yaşlılığın kadınsallaşması” olarak ifade edilmektedir (Canatan, 2015, s. 362). Bununla birlikte genellikte sağlık kuruluşuna gitme ve yardım isteme konularına daha az eğilimli olan erkekler yaşlılıkta ciddi sağlık ve bakım riskleri ile karşı karşıya kalmaktadır (Calasanti, 2004). Hegemonik erkeklik anlayışının baskısı ve ortaya çıkardığı güvencesizlikler yaşlı erkeklerin karşılaştığı sağlık sorunlarını daha da derinleştirmektedir.

Kadınlar ise yaşlılık sürecinde kronik hastalıklarla uzun yıllar yaşama (Crimmins vd., 2002), eş kaybı nedeniyle yalnız kalma ve önceki yaşantılarında çalışma hayatına katılım kısıtlılıkları (Karadeniz ve Öztepe, 2013) gibi faktörler nedeniyle güvencesizliğin getirdiği risklere daha açık hale gelmektedir. Çalışma hayatına düşük katılım oranı, yaşlılık döneminde kadınların sosyal güvenlik kapsamında emeklilik hakkından yararlanma ihtimalini de düşürmektedir. Çünkü finansal bir kaynak olarak emeklilik maaşını alabilmenin ön koşulu sigortalı bir biçimde çalışma hayatına katılmaktır. Dolayısıyla kadın ve erkeklerin yaşlılıklarında sosyal güvenceden yararlanabilme olasılıkları farklılaşmaktadır (Liman, 2023). Yaşlılık ve cinsiyet kesişiminde karşılaşılan ve biriken eşitsizlikler hem toplumsal cinsiyet rolleriyle hem de ekonomik ve sosyal koşullarla şekillenen yeni güvencesizlik biçimlerini ortaya çıkarmaktadır.

Gelir Güvencesi

Yaşlılıkta refahı etkileyen faktörler arasında kritik bir yere sahip olan gelir düzeyinin yaşlılık döneminde azalması ya da hiç gelir güvencesinin olmaması, bireyleri kırılganlıklar ve riskler karşısında daha savunmasız bir hale getirmektedir (Ogg, 2005, s. 70). Yaşlılıkta gelir güvencesi sağlayan bir sistem olarak emeklilik ise prim ödeme şartına bağlı olarak sağlandığı için her yaşlının emekli olması söz konusu değildir (Erdoğan, 2022, s. 384). Sosyal ilişkiler ve aktivitelere zaman ayırabilme açısından avantajlı olması gereken emeklilik dönemi; düşük gelir düzeyi, artan sağlık sorunları ve bağımlılık durumu nedeniyle oldukça dezavantajlı bir döneme dönüşmektedir (Günler, 2022, s. 357). Emekli maaşlarının yaşlı bireylerin temel yaşam giderlerini karşılamada yetersiz kalması, bu bireyleri iş yaşamına devam etmeye ya da tekrar iş gücüne katılmaya zorlamaktadır. Çalışma süresi boyunca düzenli prim ödemesine sahip olamadığı için emeklilik hakkı elde edemeyen bireyler ise, 2022 sayılı 65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç, Gücsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Kanun kapsamında sağlanan yaşlılık aylığından yararlanmak durumunda kalmaktadır (Ağçalı, 2020). Sosyal güvenlik sisteminin bir parçası olan bu uygulama, yalnızca muhtaçlık kriterine dayalı olarak işlemekte ve yaşlı bireylerin temel ihtiyaçlarını karşılamayı hedeflemektedir. Ancak bu aylıkların düşüklüğü, yaşlı bireyleri yoksulluk ve güvencesizlikle karşı karşıya bırakmakta; bu durum da onları kayıt dışı ve düşük ücretli işlere yönleltmekte ya da

yaşamlarını sürdürebilmek için ailelerine veya yakın çevrelerine bağımlı kılmaktadır (Karadeniz ve Öztepe, 2013; Aslan, 2024).

Değişen sağlık ve çalışma koşulları yaşlı bireylerin ekonomik olarak hayatta kalma mücadelesini zorlaştırmaktadır. Yaşlı emekliler arasında, tek başına yaşayanlar ve kadınlar düşük gelir nedeniyle yoksulluk riskinin en yüksek olduğu gruplardır (Patsios, 2006, s. 435). Bu bağlamda güvencesizlik, ekonomik belirsizliklerin aratarak sosyal izolasyona zemin hazırladığı bir kavram olarak değerlendirilebilir. Bununla birlikte gelir güvencesizliği ekonomik kırılganlığın tek sebebi değildir; artan tüketim harcamaları, tedavi masrafları ve konutsuzluk gibi faktörler de ekonomik güvencesizliği etkilemektedir (Gilleard ve Higgs, 2020). Dolayısıyla gelir güvencesi sorununu bireysel bağlamın ötesinde daha geniş bir sosyal, ekonomik ve politik yapının içinde konumlandırmak gerekmektedir (Cunningham ve Cunningham, 2008).

Sağlık Koşulları ve Engellilik

Yaşlılık sürecinde değişen fizyolojik, biyolojik ve psikolojik koşullarla birlikte daha fazla sağlık sorunu ortaya çıkmaktadır. Örneğin sinir sistemindeki değişiklikler, kas gücünde ve motor kontrolündeki azalmalar yaşlılarda düşme ve düşmeye bağlı yaralanmalara (Avcı ve Avcı, 2021, s. 52) sebep olurken, solunum sistemindeki değişiklikler (akciğer dokularının elastikiyetinde azalma gibi) nefes alıp vermeyi zorlaştırabilmektedir (Soyuer ve Soyuer, 2008, s. 220). Bilişsel beceriler ve bellek işlevlerinde meydana gelen gerilemeler sonucunda ise demans yaşlılarda görülen en önemli sağlık sorunlarından biri haline gelmektedir (Cangöz, 1999, s. 99). Bununla birlikte, birçok yaşlı birey, gençlik ve yetişkinlik dönemlerinde sağlık güvencesine sahip olmamaları ve koruyucu sağlık hizmetlerine erişimde yaşanan yetersizlikler nedeniyle, bu dönemlerde ortaya çıkan hastalıkları tedavi ettirememektedir. Erken müdahale edilemeyen bu sağlık sorunları, yaşlılık döneminde daha şiddetli ve kronik bir hale gelerek bireyin yaşam kalitesini olumsuz yönde etkilemektedir (Çağlar, 2017, s. 201). Kronik hastalıkların sebep olduğu izolasyon ve bakım ihtiyacı, geleceğin belirsizliği ve güvencesizliği yaşlılarda depresyon, kaygı gibi çeşitli psikolojik hastalıkları da beraberinde getirmektedir (Hablemitoğlu ve Özmete, 2010; Tümerdem, 2006). Bu gibi durumlardan dolayı yaşlılık çoğu zaman gerileme, zayıflama, yitirme ve azalma gibi olumsuz kavramlarla birlikte anılmaktadır.

Yaşlılık sürecinde bireylerin güvencesizlik ve kırılganlık durumlarını anlayabilmek için, yaşlılığa özgü biyolojik, fizyolojik ve sosyal değişimlerin tanımlanması önemlidir. Bu değişimlerin en önemli sonuçlarından biri, yaşlılıkla birlikte ortaya çıkan engellilik durumudur. Yaşlı bireylerde fizyolojik dengelerin bozulması, buna bağlı olarak gelişen diyabet, hipertansiyon ve kanser gibi kronik hastalıklar, düşme ve kazalara bağlı yaralanmalar, duyu organlarının işlevlerinde azalma ile fiziksel, ruhsal ve sosyal becerilerde kısmi veya tam kayıplar, hareket kabiliyetinin azalmasına ve bağımsız yaşam kapasitesinin kısıtlanmasına yol açmaktadır (Keskinioğlu, 2012, s. 75). Yaralanmalar, kazalar veya hastalıklar sonucunda ortaya çıkan engellilik durumu yaşamın her döneminde görülebilir; ancak yaşlılıkla birlikte meydana gelen değişimler, bu durumun görülme olasılığını artırabilir. Engellilik durumu fizyolojik ve biyolojik fonksiyonlarda veya beden yapısındaki değişiklikler, okuma veya

hareket etme gibi aktivitelerde sınırlılıklar ve sosyal hayata katılımı kısıtlılık sonucunda meydana gelmektedir (World Health Organization, 2001). Yaşam süreci boyunca norm dışı ve ötekileştirilen bir olgu olarak değerlendirilen engellilik, yaşlılık döneminde ise doğal bir süreç olarak kabul edilmektedir (Grenier vd., 2016).

Engellilik ve yaşlılık kesişimi sosyolojik açıdan ele alındığında, bu süreçte sosyal kimlikler ve kültürel anlatıların şekillendirici bir etkisi olduğu ortaya çıkmaktadır. Yaşlı bireyler, engellilik kavramını genellikle kimliklerine yönelik olumsuz bir etiket olarak görüp, bu tanımlamadan kaçınma eğilimindedirler. Bu direnç, engelliliğin toplumsal damgalama yaratması ve bireylerin yaşam kalitelerini olumsuz etkilemesi riskini taşıyan bir durum olarak algılanmasından kaynaklanmaktadır (Oldman, 2002). Diğer taraftan engelli bireyler de yaşlılıkla ilişkilendirilen gerileme ve düşkünlük anlatısına direnmek için kendilerini yaşlı kategorisinden ayrı tutma eğiliminde olmaktadır (Grenier vd., 2016). Her iki grubun da deneyimlediği sorunlar ve ortaya çıkan ihtiyaçlar, bakım politikalarını ve bireylerin başkalarına duyduğu bağımlılığı önemli bir tartışma konusu haline getirmektedir.

Bakım

Türkiye’de uygulanan yaşlı bakım politikalarının, yaşlıların ihtiyaçlarını tam anlamıyla karşılayabildiğini söylemek mümkün değildir. Çoğu zaman bakım eylemi özel alanda aileler tarafından gerçekleştirilmektedir (Çağlar, 2017, s. 204). Aile içerisinde de genellikle kadınlar bu görevi üstlenmektedir (Özateş Gelmez, 2015). Bazı yaşlılar ise toplu yaşamı ve kurum bakımını tercih etmek istemektedir. Ancak bu yalnızca ekonomik açıdan bunu gerçekleştirebilme imkanına sahip olanlar için bir seçenektir (Oldman, 2002). Çünkü neoliberal politikalar, kamu hizmetlerinin metalaşmasına yani bakım, eğitim, sağlık, sosyal güvenlik gibi temel hizmetlerin özel sektör tarafından yönetilmesine yol açmaktadır (Brown, 2015). Bu süreç, bireyleri kolektif sosyal güvencelerden yoksun bırakarak toplumsal dayanışma mekanizmalarının zayıflamasına neden olmakta ve hizmetlere erişimi bireylerin ekonomik gücüne bağlı hale getirmektedir. Toplumsal yapıların bireylere güvence sunma konusunda yetersiz kalması toplumsal dayanışmanın zayıflamasına ve yaşlı bireyler piyasadaki riskler karşısında savunmasız kalmasına neden olmaktadır (Streeck, 2016). Dolayısıyla riskin bireyselleşmesi, korumanın da bireysel çabalarla sağlanmasına yol açmaktadır (Phillipson, 2020). Baskın anlayış ekonomik olan için toplumsal olanın terk edilmesine işaret etmektedir (Judt, 2015, s. 296). Bu doğrultuda toplumun işleyişi ve ihtiyaçlarına cevap verme biçiminin ekonomik unsurlar üzerinden şekillendiğini söylemek mümkündür.

Bakım konusundaki bir diğer husus ise özellikle kadınlar tarafından verilen kuşaklararası bakımdır. Aile içinde çocuğa, yaşlıya ve toruna kadınlar tarafından sağlanan bakım, kadın ve erkeklerin istihdam olanaklarının farklılaşmasındaki önemli unsurlardan biridir (Öztürk ve Çetin, 2009). Yaşlanan nüfusa sahip ülkelerde yaşlılar, çocuklar ve engelliler gibi bakıma ihtiyaç duyan gruplara kamu tarafından sağlanan bakım hizmeti kadınların istihdama katılım oranlarını arttırmaktadır (Elson, 2017). Bu durum kadınların yaşlılık döneminde gelir güvencesi olarak emeklilik aylığına sahip olmalarını da etkilemektedir. Toplumsal yapıların zayıflaması ve kamusal alanların tükenmesi

yaşlılığın özel alan sorunu olarak görülmesine yol açarak yaşlılar için farklılaşan güvencesizlik boyutları oluşturmaktadır (Standing, 2014, s. 295). Yaşlılığın getirdiği sorunların, bireylerin sorumluluğuna devredilmesi, aktif ve başarılı yaşlanma politikalarının benimsenmesi, yaşlıları bu süreci tek başlarına yönetme zorunluluğuyla karşı karşıya bırakmaktadır (Foster ve Walker, 2015). Lorey (2015), bu bağlamda güvencesizliği bireyin toplumsal konumunu, kimliğini ve öznelliğini şekillendiren kapsamlı bir olgu olarak değerlendirmektedir. Güvencesizlik, istisnai bir durum olmaktan ziyade, bireylerin yaşamlarının bütününe yayılan yapısal bir dinamik olarak varlığını sürdürmekte ve ekonomik belirsizliğin ötesinde, sosyal ve psikolojik boyutlarıyla bireyin varoluşunu etkilemektedir. (Lorey, 2015, s. 1). Her yaşlının güvencesizliği farklı bir biçimde deneyimlemesi yaşlılığı çok boyutlu toplumsal bir konu haline getirmektedir.

Sosyal İzolasyon

Emek piyasalarındaki belirsizlik, barınma ve bakım krizi, sosyal güvenlik sistemlerinin istikrarsızlığı güvencesizlik ile anılan yaşlı bir kuşak yaratmaktadır (Standing, 2014). Yoksulluk ve sağlık koşulları gibi kesişen unsurlar sosyal izolasyon riskini arttırmaktadır (Hammond vd., 2020). Bireyin sosyal ilişkilerinin zayıflayarak toplumsal alandan uzaklaşması durumu olarak ifade edilen sosyal izolasyon (Okse ve Turan, 2024, s. 155), bireysel olarak deneyimlenen bir durum gibi görünse de bazı bölgelerde daha belirgin hale gelmektedir. Özellikle dezavantajlı olarak nitelendirilen (Geliş vd., 2019), sağlık, güvenlik, barınma ve ekonomik açıdan yetersiz olan ve temel gereksinimlerin karşılanması bakımından elverişli olmayan bölgelerde yaşayan yaşlılar, mekânsal ve yapısal unsurlarla şekillenen bir sosyal izolasyona maruz kalmaktadır.

Yaşlılık döneminde maruz kalınan sosyal izolasyonun, sağlık sorunları ve sağlık hizmetlerine erişim ile önemli bir ilişkisi bulunmaktadır. Sosyal izolasyonun sebep olduğu yalnızlık ve depresyon aynı zamanda kalp hastalıkları, felç (Valtorta vd., 2016) ve erken ölüm oranları (Steptoe vd., 2013) üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Bununla birlikte sosyal ilişkilerin kurulmasını ve sosyal destek mekanizmalarından faydalanmayı kısıtlayan bölgelerin fiziki yapısı aynı zamanda yaşlıların hareket alanlarını ve bağımsızlıklarını olumsuz etkilemektedir. Yaşlı refahını etkileyen bir unsur olan fiziki çevre koşulları, bireylere aktif yaşlanma imkânı tanıyan güvenli ve temiz bir çevreyi ifade etmektedir (Zengin Taş vd., 2023). Bu koşullar yaşlı bireylerin, sosyal hayat katılmalarını kolaylaştırarak yaşlılıkta sosyal izolasyonu önlemeyi hedeflemektedir. Birçok yaşlı ve emekli maddi koşullar nedeniyle sosyal hayata katılamadığını dolayısıyla sağlıklı ilişkiler kuramadıkları için sosyal destek mekanizmalarından yoksun olduğunu belirtmektedir (Patsios, 2006). Bu bağlamda yaşlı dostu kentler ve mekanlar bireylerin hem fiziksel sağlıkları üzerinde hem de sosyal ihtiyaçlarının giderilmesinde olumlu bir etkiye sahip olmaktadır (Greenfield vd., 2012).

Sosyal Koruma ve Sosyal Güvenlik Mekanizmaları

Temel bir insan hakkı olan sosyal koruma, bireylerin istihdam sürecine katılmasını zorlaştıran ve gelir elde edememesine sebep olan hastalık, yaşlılık, engellilik, işsizlik gibi durumlarla karşı karşıya kaldıklarında, gelir güvencesi veren ve sağlık hakkına erişimini sağlayan bir politika çerçevesidir

(Şenkal, 2021; ILO, 2024). Asya Kalkınma Bankası sosyal korumayı; bireylerin risk maruziyetini minimize eden, herhangi bir tehlike ve/veya gelir kaybı durumuna karşı koruma becerilerini arttıran, yoksulluğu ve kırılganlığı en aza indirmek için çabalayan politika araçları olarak tanımlamaktadır (Asian Development Bank, 2003). Dolayısıyla sosyal korumanın gelir kaybı yaşayan bireyler için gelir desteği sağlamasının yanı sıra istihdama yönelik politikalar geliştirme, sağlık hakkına erişim sağlama, toplumsal eşitsizlikleri azaltarak sosyal dışlanmayı önleme gibi boyutları da bulunmaktadır.

Sosyal koruma sistemleri; sosyal hizmetler, sosyal yardımlar, istihdam programları ve sosyal sigorta gibi çeşitli program ve uygulamalardan oluşmakla birlikte (Şenkal, 2021), sosyal güvenliğin sağlanması için gereken önlemleri almayı da gerektirmektedir (Yi, 2010). Türkiye’de sosyal koruma ve sosyal güvenlik kavramları zaman zaman birbiri yerine kullanılsa da (Şener, 2010, s. 2) sosyal korumanın, sosyal güvenliği de içeren daha geniş kapsamlı bir kavram olduğu görülmektedir. Buradan hareketle sosyal korumanın sosyal adaleti sağlamada bir araç olarak yoksulluğu azaltma işlevine sahip olduğunu söylemek mümkündür (Kayalıdere ve Şahin, 2014, s. 63). Sosyal korumanın sosyal güvenliği kapsayan geniş perspektifi, bireyleri karşılaşılabilecekleri risk ve güvencesizliklere karşı korumayı hedefleyerek uluslararası standartlarla da desteklenmektedir.

ILO tarafından 1952’de kabul edilen 102 nolu Sosyal Güvenlik (Asgari Standartlar) Sözleşmesi’nde bireyleri çeşitli sosyal risklerden korumak amacıyla sosyal güvenlik sistemi kapsamına alınması gereken durumlar; engellilik, iş kazaları ve meslek hastalıkları, işsizlik, annelik ve aile, tıbbi bakım, hastalık, yaşlılık ve ölüm olarak ifade edilmektedir (Merrien, 2013, s. 85). Eurostat (Avrupa İstatistik Ofisi), sosyal koruma politikaları çerçevesinde sağlanan yardım ve hizmetleri; hastalık, malullük, ölüm/dul ve yetim, çocuk ve aile, yaşlılık, konut, işsizlik ve sosyal dışlanma olarak toplamda sekiz alanda tanımlamaktadır (Eurostat, 2024). ILO ve Eurostat’ın belirttiği sosyal koruma gerektiren durumlar, bireylerin yaşamları boyunca karşılaşılabilecekleri sosyal riskleri ifade etmektedir. Özellikle gelir kaybı, sağlık problemleri ve izolasyon gibi sorunların yoğun yaşandığı yaşlılık sürecinde, emeklilik sistemi bireylere ekonomik anlamda güvence sağlayan ve yoksulluğun azaltılmasında rol oynayan bir sosyal koruma politikası olarak karşımıza çıkmaktadır.

TÜİK’in yayınladığı sosyal koruma istatistiklerine göre Türkiye’nin sosyal koruma harcamalarının gayrisafi yurt içi hasıla içindeki oranın %10,1 ve bu oran içerisinde emekli ve yaşlılara yapılan harcamaların ise %4,4 lük oranla en yüksek paya sahip olduğu görülmektedir (TÜİK, 2024c). Genel itibarıyla kamu emeklilik sistemlerinin bireysel açıdan gelir güvencesi sağlama ve toplumsal açıdan ise yoksulluğu azaltma amacını taşıdığı belirtilmektedir (Barr ve Diamond, 2006). Bu doğrultuda Türkiye’deki emeklilik uygulamaları da sosyal güvenlik sistemlerinin ilerleyişine paralel bir yol izlemiştir. Ancak Türkiye’de ekonomik ve idari yapıya göre şekillenen sosyal güvenlik sistemleri büyük ölçüde sürdürülebilir çözümler üretme anlayışından uzak ve dönemsel koşulları baz alan bir yapıya sahip olmuştur (Erdoğan, 2024, s. 153). Bu nedenle de zaman zaman emeklilik yaşı ve prim günü sayılarında değişiklikler yapılarak kadın ve erkekler arasında farklı uygulamalar hayata geçirilmiştir.

Türkiye'deki emeklilik sistemleri genel olarak üç kategoride değerlendirilmektedir. Bunlar; 65 aylığı olarak bilinen, vergilerle finanse edilen ve 2022 sayılı kanun kapsamında muhtaçlık değerlendirilmesi sonucunda bağlanan aylık uygulaması, istihdam ve prim esasına dayalı sosyal sigorta sistemleri ve son olarak isteğe bağlı bireysel emeklilik sistemleridir (Sarica, 2019, s. 483). En yaygın emeklilik sistemi sosyal sigortalar olmakla birlikte, ekonomik nedenlerle emekli bireylerin çalışmaya devam etmesi de giderek yaygınlaşmaktadır. Türkiye'deki bireylerin emekliliği yaşlılık döneminde bir gelir güvencesi olarak yetersiz gördükleri belirtilmektedir (Çınay, 2023). Dolayısıyla yaşlılık döneminde bağımsızlık, bakım, gelir ve güvence temelinde gerçekleştirilecek uygulamalar sosyal koruma politikalarının önemli parçalarını oluşturmaktadır.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Güvencesizlik yaşamın her döneminde farklı koşullarda ortaya çıkabilir ve her bireyin güvencesizliklere maruz kalma biçimi ekonomik ve politik unsurlar tarafından şekillenir. Dolayısıyla güvencesizlik, risklerin ve kırılganlıkların arttığı yaşlılık döneminde, mikro ve makro süreçler arasındaki ilişkiyi anlamak için önemli bir çerçeve sunar. Birçok toplumun nüfusunda yaşanan demografik dönüşüm, öznel ve toplumsal bir deneyim olarak yaşlılığın çok boyutluluğuna odaklanmayı gerektirmektedir. Tarihsel süreçte bireyciliğin ön plana çıktığı toplumsal yapılar, neoliberal yaklaşımla birlikte emek piyasasında esnekliğin ve rekabetin arttığı, refah alanında devlet müdahalelerinin sınırlı hale geldiği bir dönüşüm sürecini beraberinde getirmiştir. Bu değişimler yaşlılıkta yaşanan güvencesizliğin etkisini artıran temel dinamikler arasında yer almaktadır.

Yaşlılıkta güvencesizliğin boyutlarını kavrayabilmek, kesişimsel ve kümülatif eşitsizlikler üzerine düşünmeyi gerektirir. Çünkü yaşlılık, yalnızca fizyolojik, biyolojik ve psikolojik değişimlerle sınırlı kalmayıp, toplumsal, kültürel ve ekonomik faktörlerle de şekillenen bir süreçtir. Kesişimsellik paradigması, cinsiyet, gelir ve mekân gibi unsurların yaşlılıkta dezavantajları artırabileceğini ya da azaltabileceğini vurgularken, kümülatif eşitsizlik yaklaşımı, yaşam boyunca maruz kalınan olumsuzlukların birikerek yaşlılıkta da devam ettiğine işaret eder. Bu iki bakış açısı, yaşlılık olgusunu sosyal hizmet ve sosyal politika perspektifinden ele alma imkânı sunar.

Eşitsizliklerin yoğun bir şekilde yaşandığı ve bireylerin bağımsızlıklarının tehlikeye girdiği yaşlılık sürecinde, sosyal hizmet disiplini, sosyal adaletin sağlanması, bireylerin özgürleşmesi ve güçlenmesi hedeflerini merkezine alır. Bu doğrultuda, yaşlıların toplumsal yaşamdan dışlanmadan, fiziksel ve sosyal bağımsızlıklarını koruyabilecekleri ve sağlıklarını sürdürebilecekleri politikaların oluşturulması önem arz etmektedir. Sosyal hizmet, hem mikro düzeyde bireylerin yaşam deneyimlerini gözetken hem de makro düzeyde güç ilişkilerini dikkate alan bütüncül yaklaşımlar geliştirerek, yaşlılıkta güvencesizliği azaltmaya yönelik müdahalelerde bulunmalıdır. Yaşlılıkta risk oluşturan durumların birbiriyle bağlantılı olduğu görülmektedir. Bu nedenle demografik yapıda yaşanan değişim, yaşlı sağlığı ve refahı alanında kapsamlı planlamaların yapılmasını zorunlu kılmaktadır.

ÇATIŞMA BEYANI

Bu çalışmada herhangi bir potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır.

EXTENDED ABSTRACT

Purpose

This study aims to evaluate how precarity in old age is shaped by multidimensional dynamics such as gender, health conditions, disability, care, income security, social isolation and social protection mechanisms through intersectionality and cumulative inequality theories. While the intersectionality paradigm emphasizes that factors such as gender, income and location can increase or decrease disadvantages in old age, the cumulative inequality approach points out that adversities experienced throughout life accumulate and continue into old age. These two perspectives offer the opportunity to address the phenomenon of old age from the perspective of social work and social policy. Accordingly, the sub-objectives of the study are as follows:

- To define the phenomenon of precarity in old age theoretically,
- To examine the effects of the inequalities accumulated throughout life and the social transformation created by the neoliberal approach on the new forms of precarity that emerge in old age,
- To address the precarity faced by older people at the macro level, in structural and political contexts.

In this context, the study seeks to answer the following questions:

- How is precarity in old age shaped by structural inequalities that accumulate throughout life?
- How do intersecting disadvantages such as gender, changing health conditions, care responsibilities and social insecurity affect the experience of precarity in old age?
- How do the transformations and expectations emerging with neoliberalism affect old age?

In line with these questions, the study aims to evaluate the new risks posed by the physical and social changes that individuals experience in old age and how inequalities accumulated from the early stages of life are transferred to old age through the concept of precarity.

Design and Methodology

This study is a conceptual review prepared within the scope of qualitative research methodology. Within this framework, the study first explains how the concept of precarity has been addressed by different theorists since its emergence and how its scope has expanded. In this study, precarity is used as a concept that provides an important framework for understanding old-age experiences and the structural relationships that emerge later in life.

Theoretical Framework

Old age is an important individual and social stage at the end of the life course. Although it is a natural part of human life, the aging process also gives rise to various inequalities based on economic and social conditions. This situation can make elderly vulnerable and precarious in the face of various risks. Precarity has become an issue that has been used and discussed in various disciplines since the late twentieth century. Precarity has been evaluated from three different perspectives: as a labor condition and situation in Pierre Bourdieu's perspective, as a social class in Guy Standing's studies, and as an ontological experience in Judith Butler's studies.

Over the years, the concept has shifted beyond the boundaries of working conditions to a macro perspective and become a phenomenon that different segments of society experience. In this respect, precarity in the context of old age has become a concept that is shaped by intersectional dynamics and needs to be addressed from a policy perspective.

At a time when the proportion of the elderly population is rapidly increasing worldwide, this increase not only creates demographic change but also deepens the social and economic precarity faced by the elderly. Since the 1970s, neoliberalism has begun to influence social policies concerning the elderly. The aspects of neoliberal policies affecting the elderly are seen in structural transformations such as raising the retirement age, increasing elderly poverty and precarious employment, leaving the responsibility of care to families, and the marketization of health systems. The aging of the population with decreasing fertility rates and increasing life expectancy has been treated as a crisis by the European Union, and discourses such as active aging and successful aging have been used to maintain the elderly's contribution to economic, social and cultural life.

This discourse ignores the inequalities that individuals experience throughout life and the precarity that becomes multidimensional in old age. The theory of cumulative inequalities argues that inequalities encountered early in life are produced and transmitted through structural factors and social systems. When cumulative inequalities converge, the effects of these inequalities can be felt more acutely. Intersectionality, as the way inequalities coexist, refers to the interaction of categories such as gender, race, class, status, and ethnicity in individual experiences, social practices, structural factors and cultural ideologies, and the power relations arising from this interaction. Understanding the biological, physiological and psychological transformation that comes with aging, as well as the intersecting cumulative inequalities that affect aging at the micro and macro levels (Dressel et al., 1997), allows us to reveal the forms of precarity that older people face and to understand how this precarity shapes their aging experiences in different contexts.

This study examines how forms of precarity experienced in old age are shaped by dynamics such as gender, health conditions, disability, care, income security, social isolation and social protection mechanisms.

Conclusion

This study examines the phenomenon of precarity in the context of old age and reveals how various factors such as gender, health, care and social security create multiple layers of risk in the lives of older individuals. The analysis shows that precarity in old age has economic, social and psychological dimensions. Advantages and disadvantages accumulated early in life are cumulatively transferred to old age, making it difficult for older adults to meet their basic needs independently. This situation also restricts older adults' access to many fundamental rights, especially the right to health. Age-related social isolation stands out as an important factor that deepens this precarity. Urban policies and income deprivation have a major impact on the experience of isolation. Gender has a critical impact on structural inequalities that persist throughout life. Women in particular face structural challenges such as job insecurity, low-paid jobs, care responsibilities and health problems, and must cope with these inequalities in old age.

Due to the inadequacy of pension systems, which have the function of preventing poverty in old age as a social protection mechanism, individuals are forced to continue working in old age. This makes them vulnerable to precarious employment. The shrinking scope of social welfare systems and the weakening of social support mechanisms limit the capacity of older individuals to cope with loneliness, poverty and health problems. The concepts of flexibility, subjectivity and individual responsibility promoted by the neoliberal approach suppress collective solidarity and increase uncertainty and precarity. The study highlights the need to develop welfare policies that address not only age but also gender, health and community-based vulnerabilities, and take into account cumulative inequalities and intersectionality.

Limitations

In this review, the risks posed by intersecting cumulative inequalities in old age are evaluated within the framework of the concept of precarity. However, since this study is structured around a theoretical framework, different forms of inequality could not be included. While the theoretical framework and evaluation presented in this study discuss the phenomenon of precarity in old age, more research using different methods is needed to expand the literature in this area.

KAYNAKÇA

- Açık Turguter, E., ve Şık, İ. (2024). Emeğin Grileşmesi: 65 Yaş Üstü Sanayi İşçilerinin Çalışma Koşulları ve Deneyimledikleri Sorunlar. *İmgelem*(14), s. 193-220.
- Ağçalı, S. (2020). Türkiye’de Yaşlılara Yönelik Sosyal Politika Uygulamaları. *İNSAMER*, s. 1-5.
- Akkuş Güvendi, M. (2019). Prekarya Tartışmaları Kavram, Tanım ve Durum. *İnsan ve Toplum*, 9(4), s. 133-150.
- Arendt, H. (2014). *Totalitarizmin Kaynakları 3*. İstanbul: İletişim Yayıncılık.
- Asian Development Bank. (2003). *Social Protection*. Asian Development Bank.

- Aslan, H. (2024). *Türkiye'de Yaşlı Yoksulluğunun Görünümü ve Yaşlı Aylıklarının Yaşlı Yoksulluğunu Önlemedeki Rolü*. Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı. Denizli: Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Atkinson, C., Ford, J., Harding, N., ve Jones, F. (2015). The Expectations and Aspirations of A Late-Career Professional Woman. *Work, Employment and Society*, 29(6), s. 1019-1028.
- Austad, S. N. (2006). Why Women Live Longer Than Men: Sex Differences in Longevity. *Gender Medicine*, 3(2), s. 70-92.
- Avcı, F., ve Avcı, Ş. (2021). Yaşlılık Döneminde Görülen Değişiklikler, Fiziksel İnaktivite, Kinezyofobi ve Düşmeler. *Abant Sağlık Bilimleri ve Teknolojileri Dergisi*, 1(2), s. 51-62.
- Baart, A. (2021). Precariousness, Precarity, Precariat, Precarization, and Social Redundancy. M. Hamington, ve M. Flower (Dü) içinde, *Care Ethics in the Age of Precarity* (s. 91-119). Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Barr, N., ve Diamond, P. (2006). The Economics of Pensions. *Oxford Review of Economic Policy*, 22(1), s. 15-39.
- Bodner, E., Palgi, Y., ve Wyman, M. F. (2018). Ageism in Mental Health Assessment and Treatment of Older Adults. L. Ayalon, ve Tesch-Römer (Dü) içinde, *Contemporary Perspectives on Ageism* (s. 241-262). Switzerland: Springer.
- Bora, T. (2010). Tekel Direnişinde Ara Son - Sınıf Mücadelesi: 'Hep' Olan ve 'Yeni' Olan. *Birikim*(251-252), s. 9-12.
- Bourdieu, P. (2006). *Karşı Ateşler*. (H. Yücel, Çev.) İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Brown, W. (2015). *Undoing the Demos: Neoliberalism's Stealth Revolution*. New York: Zone Books.
- Burn, I., Button, P., Figinski, T. F., ve McLaughlin, J. S. (2020). Why Retirement, Social Security, and Age Discrimination Policies Need to Consider the Intersectional Experiences of Older Women. *Public Policy ve Aging Report*, 30(3), s. 101-106.
- Butler, J. (2005). *Kırılğan Hayat*. (B. Ertür, Çev.) İstanbul: Metis Yayınları.
- Butler, J. (2013). Kırılğanlık, Muhtaçlık ve Halk Egemenliği Üzerine Judith Butler ile Söyleşi. (H. Arık, Ö. Aslan, ve T. Ellialtı, Röportajı Yapanlar) *Kültür ve Siyasette Feminist Yaklaşımlar*.
- Butler, R. N. (1980). Ageism: A Foreword. *Journal of Social Issues*, 36(2), s. 8-11.
- Buz, S. (2015). Yaşlı Bireylere Yönelik Yaş Ayrımcılığı. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(53), s. 268-278.
- Calasanti, T. (2004). Feminist Gerontology and Old Men. *Journal of Gerontology: Social Sciences*, 59(6), s. 305-314.
- Canatan, A. (2015). Yaşlılar ve Toplum. H. Bacanlı, ve Ş. Terzi (Dü) içinde, *Yetişkinlik ve Yaşlılık Gelişimi ve Psikolojisi* (s. 357-392). İstanbul: Açılım Kitap.
- Cangöz, B. (1999). Yaşlılıkta Bilişsel ve Psikolojik Değişim. Y. G. Kutsal (Dü.) içinde, *Geriatri: Yaşlı Sağlığına Multidisipliner Yaklaşım* (s. 99-104). Ankara: Türk Eczacıları Birliği Eczacılık Akademisi Yayını.
- Council of the European Union. (2010). *Council Conclusions on Active Ageing*. Luxembourg.

- Crenshaw, K. (1989). Demarginalizing the Intersection of Race and Sex: A Black Feminist Critique of Antidiscrimination Doctrine, Feminist Theory and Antiracist Politics. *University of Chicago Legal Forum*, 1989(1), s. 139-167.
- Crimmins, E. M., Kim, J. K., ve Hagedorn, A. (2002). Life With and Without Disease: Women Experience More of Both. *Journal of Women ve Aging*, 14(1-2), s. 47-59.
- Crystal, S., ve Shea, D. (1990). Cumulative Advantage, Cumulative Disadvantage, and Inequality Among Elderly People. *The Gerontological Society of America*, 30(4), s. 437-443.
- Cunningham, J., ve Cunningham, S. (2008). *Sociology and Social Work*. Exeter: Learning Matters.
- Çağlar, T. (2017). *Yaşlı Bakımı Modeller ve Uygulamalar*. (D. B. Çiftçi, Dü.) Ankara: Nika Yayınevi.
- Çelik, Z. (2012). Neoliberalizmin Kısa Tarihi. *İdealkent*(7), s. 187-193.
- Çınay, M. K. (2023). Türkiye’de Emeklilik Yaşı Sonrası Çalışma: Yaşam Seyri Yaklaşımından Niteliksel bir Analiz. *Reflektif Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(2), s. 309-329.
- Çoban, F. (2020). Bourdieugil Bir İnceleme: Prekarya ve Sınıflandırma Mücadelesinin Politik Ontolojisi. *Birikim*(369-370), s. 94-107.
- Çunkuş, N., Taşdemir Yiğitoğlu, G., ve Akbaş, E. (2019). Yaşlılık ve Toplumsal Dışlanma. *Geriatric Bilimler Dergisi*, 2(2), s. 58-67.
- Dannefer, D. (2003). Cumulative Advantage/Disadvantage and the Life Course: Cross-Fertilizing Age and Social Science Theory. *The Journals of Gerontology: Series B*, 58(6), s. 327-337.
- Dannefer, D. (2018). Systemic and Reflexive: Foundations of Cumulative Dis/Advantage and Life-Course Processes. *Journals of Gerontology: Social Sciences*, 20(20), s. 1-15.
- Davey, J., ve Glasgow, K. (2006). Positive Ageing: A Critical Analysis. *Policy Quarterly*, 2(4), s. 21-27.
- Davis, K. (2008). Intersectionality As Buzzword : A Sociology of Science Perspective on What Makes A Feminist Theory Successful. *Feminist Theory*, 9(1), s. 67-85.
- Demir, İ., ve Güner, T. A. (2021). Türkiye’de Yaşlı Emeğinin Prekaryalaşması. *Çalışma ve Toplum*(3), s. 2055-2074.
- Demirbilek, T., ve Öktem Özgür, A. (2017). Gümüş Ekonomi ve Aktif Yaşlanma Bağlamında Yaşlı İstihdamı. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi*, 10(1), s. 14-28.
- Demirkaya, E. (2017). Prekarlık ve Prekarite Tartış malan na Kısa Bir Giriş. *Cogito*(87), s. 7-23.
- Derin, N. (2020). Dünyadan ve Türkiye’den Örneklerle Cam Tavan Sendromu. *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(2), s. 137-154.
- Dressel, P., Minkler, M., ve Yen, Y. (1997). Gender, Race, Class and Ageing: Advances and Opportunities. *International Journal of Health Service*, 27(4), s. 579-600.
- Duncan, C., ve Loretto, W. (2004). Never the Right Age? Gender and Age-Based Discrimination in Employment. *Gender, Work and Organization*, 11(1), s. 95-115.
- Elson, D. (2017). Recognize, Reduce, and Redistribute Unpaid Care Work: How to Close the Gender Gap. *New Labor Forum*, 26(2), s. 52-61.

- Erdoğmuş, F. (2022). Bir Kamu Politikası Olarak Sosyal Güvenlik Temelinde Emeklilik. *İşletme Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 5(2), s. 377-396.
- Erdoğmuş, F. (2024). *Türkiye'de Popülizm ve Emeklilik Sistemi*. Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Ana Bilim Dalı. Denizli: Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Eurostat. (2024). *Social Protection Statistics-Social Benefits*. Luxembourg: Eurostat.
- Ferraro, K. (2007). The Gerontological Imagination. J. M. Wilmoth, ve K. F. Ferraro (Dü) içinde, *Gerontology: Perspectives and Issues* (s. 325-342). New York: Springer.
- Ferraro, K. F., ve Shippee, T. P. (2009). Aging and Cumulative Inequality: How Does Inequality Get Under the Skin? *The Gerontologist*, 49(3), s. 333-343.
- Foster, L., ve Walker, A. (2015). Active and Successful Aging: A European Policy Perspective. *The Gerontologist*, 55(1), s. 83-90.
- Foucault, M. (2015). *Toplumu Savunmak Gerekir* (7. b.). (O. Türkay, Dü., ve Ş. Aktaş, Çev.) İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Franco, D., Marino, M. R., ve Tommasino, P. (2008). Pension Policy and Poverty in Italy: Recent Developments and New Priorities. *Giornale degli Economisti*, 67(2), s. 119-160.
- Geliş, H., Vural, A. M., ve Başaran, F. (2019). Dezavantajlı Bölge Perspektifinden Kentsel Dönüşüm: Adana-Yüreğir Kışla Mahallesi. *Kent, İnşaat ve Ekonomi Kongresi*, (s. 212-224). Gaziantep.
- Gilleard, C., ve Higgs, P. (2020). Precarity and The Assumption of Rising Insecurity in Later Life: A Critique. *Ageing and Society*, 40(9), s. 1849–1866.
- Gonyea, J. G., ve Grenier, A. (2021). Precarity in Later life: Understanding Risk, Vulnerability, and Resilience. *Generations: Journal of the American Society on Aging*, 45(2), s. 1-12.
- Greenfield, E. A., Scharlach, A., Lehning, A. J., ve Davitt, J. K. (2012). A Conceptual Framework for Examining The Promise of The NORC Program and Village Models to Promote Aging in Place. *Journal of Aging Studies*, 26(3), s. 273-284.
- Grenier, A., Griffin, M., ve McGrath, C. (2016). Aging and Disability: The Paradoxical Positions of the Chronological Life Course. *Review of Disability Studies: An International Journal*, 12(2-3), s. 1-17.
- Grenier, A., Phillipson, C., ve Settersten, R. A. (Dü). (2020). *Precarity and Ageing Understanding Insecurity and Risk in Later Life*. Bristol: Policy Press.
- Günler, O. E. (2022). Yaşlılıkta Toplumsal Eşitsizlik. *Current Perspectives in Social Sciences*, 26(4), s. 350-360.
- Hablemitoğlu, Ş., ve Özmete, E. (2010). *Yaşlı Refahı Yaşlılar için Sosyal Hizmet*. Ankara: Kilit Yayınları.
- Hägg, S., ve Jylhävä, J. (2021). Sex Differences in Biological Aging With A Focus on Human Studies. *Review Article*, 10(e63425), s. 1-27.
- Hammond, M., White, S., ve Phillipson, C. (2020). From Precarity to Interdependence: The Role of Age-Friendly Communities in Promoting Wellbeing in Excluded Communities. C. T. Boyko,

- R. Cooper, ve N. Dunn (Dü) içinde, *Designing Future Cities for Wellbeing* (s. 122-138). New York: Routledge.
- Handy, J., ve Davy, D. (2007). Gendered Ageism: Older Women's Experiences of Employment Agency Practices. *Asia Pacific Journal of Human Resources*, 45(1), s. 85-99.
- Hardt, M., ve Negri, A. (2011). *Ortak Zenginlik*. (E. B. Yıldırım, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Harvey, D. (2015). *Neoliberalizmin Kısa Tarihi* (2. b.). (A. Onacak, Çev.) İstanbul: Sel Yayıncılık.
- HelpAge International. (2015). *Global AgeWatch Index*. London.
- Holman, D., ve Walker, A. (2020). Understanding Unequal Ageing: Towards A Synthesis of Intersectionality and Life Course Analyses. *European Journal of Ageing*, 18, s. 239-255.
- İlhan, A., Demir, R. N., ve Akgün, E. (2023). Yaşlılara Yönelik Geliştirilen Sosyal Politikaların Swara Yöntemi ile Önceliklendirilmesi Üzerine Nicel Bir Araştırma. *Uluslararası Sağlık Yönetimi ve Stratejileri Araştırma Dergisi*, 9(3), s. 388-398.
- İlhan, S. (2019). Neo-Liberalizm, Esneklik ve Güvencesizlik. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 29(2), s. 361-368.
- ILO. (2024). *World Social Protection Report 2024–26*. Geneva: International Labour Office.
- Judt, T. (2015). *When the Facts Change: Essays 1995–2010*. (J. Homans, Çev.) London: William Heinemann.
- Jyrkinen, M., ve McKie, L. (2012). Gender, age and ageism: experiences of women managers in Finland and Scotland. 26(1), s. 61-77.
- Kane, M. N. (2004). Ageism and Intervention: What social Work Students Believe About Treating People Differently Because of Age. *Educational Gerontology*, 30(9), s. 767-784.
- Karadeniz, O., ve Öztepe, N. D. (2013). Türkiye'de Yaşlı Yoksulluğu. *Çalışma ve Toplum*, 3, s. 77-102.
- Kayalidere, G., ve Şahin, H. (2014). Sosyal Devlet Anlayışı Çerçevesinde Türkiye'de Sosyal Koruma Harcamalarının Gelişimi ve Yoksulluk. *Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 2(2), s. 57-75.
- Keskinoğlu, P. (2012). Yaşlılık ve Yeti Yitimi. D. Aslan, ve M. Ertem (Dü) içinde, *Yaşlı Sağlığı: Sorunlar ve Çözümler* (s. 75-79). Ankara: Halk Sağlığı Uzmanları Derneği.
- Korkmaz Yaylagül, N., ve Bulut, S. (2023). Neoliberalizm, Pandemi ve Yaş Ayrımcılığı: Medya Söylemi. *Toplum ve Hekim*, 38(4), s. 284-294.
- Lemke, T. (2016). *Politik Aklın Eleştirisi: Foucault'nun Modern Yönetimsellik Çözümlemesi*. (G. Çeğin, G. Özpolat, Dü, ve Ö. Karlık, Çev.) Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Leon, D. A. (2011). Trends in European Life Expectancy: A Salutory View. *International Journal of Epidemiology*, 40, s. 271-277.
- Li, Z., ve Dalaker, J. (2022). *Poverty Among the Population Aged 65 and Older*. Washington, D.C: Congressional Research Service.

- Liman, B. (2023). *Türkiye’de Bakım Politikalarının Toplumsal Cinsiyet Perspektifinden Değerlendirmesi*. Senex | Yaşlanma Çalışmaları Derneği. Antalya: Yaşlanma Çalışmaları Derneği Yayınları.
- Lorey, I. (2015). *State of Insecurity: Government of the Precarious*. London: Verso.
- Masquelier, C. (2018). Bourdieu, Foucault and The Politics of Precarity. *Distinktion: Journal of Social Theory*, 20(2), s. 133-155.
- Merrien, F. X. (2013). Social Protection as Development Policy: A New International Agenda for Action. *International Development Policy*, 5(1), s. 83-100.
- Merton, R. K. (1988). The Matthew Effect in Science, II: Cumulative Advantage and The Symbolism of Intellectual Property. *Isis*, 79, s. 606-623.
- Millar, K. M. (2017). Toward A Critical Politics of Precarity. *Sociology Compass*, 11(6).
- Mkandawire, T. (2001). *Social Policy in a Development Context*. United Nations Research Institute for Social Development.
- Muckenhuber, J., Burkert, N., Grobschadl, F., ve Rasky, E. (2015). The Importance of Social Capital for Health Among Older People: The Bourdieu Perspective. F. Nyqvist, ve A. Forsman (Dü) içinde, *Social Capital as a Health Resource in Later Life: The Relevance of Context* (s. 51-64). Dordrecht: Springer.
- Nazlıer Keser, E. N. (2020). Yaşlı Bakım Uygulamalarındaki Etik Sorunlar Üzerine Bir Değerlendirme. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 31(1), s. 303-333.
- Neilson, B., ve Rossiter, N. (2008). Precarity as a Political Concept, or, Fordism as Exception. *Theory Culture Society*, 25(7-8), s. 51-72.
- Ogg, J. (2005). Social Exclusion and Insecurity Among Older Europeans: The Influence of Welfare Regimes. *Ageing and Society*, 25, s. 69-90.
- Oksel, E., ve Turan, S. (2024). Yaş alan Bireylerde Kırılganlık ve Sosyal İzolasyona Bir Bakış. *Ege Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*, 40(1), s. 155-159.
- Oldman, C. (2002). Later Life and The Social Model of Disability: A Comfortable Partnership? *Ageing and Society*, 22(6), s. 791-806.
- Olshansky, S. J., Carnes, B. A., ve Cassel, C. K. (1993). The Aging of the Human Species. *Scientific American*, 268(4), s. 46-52.
- Özateş Gelmez, Ö. S. (2015). *Malumun İlanı Kadın Emeğinin Saklı Yüzü: Ev İçi Bakım Emeği*. Ankara: Notabene Yayınları.
- Özkan, E. (2020). Cinsiyete Dayalı Mesleki Ayrımcılık: Cam Tavan ve Kraliçe Arı Sendromu. *Sosyolojik Düşün*, 5(2), s. 127-138.
- Öztürk, M., ve Çetin, B. I. (2009). Dünyada ve Türkiye’de Yoksulluk ve Kadınlar. *Yaşar Üniversitesi E-Dergisi*, 3(11), s. 2661-2698.
- Patsios, D. (2006). Pensioners, Poverty and Social Exclusion. D. Gordon, R. Levitas, ve C. Pantazis (Dü) içinde, *Poverty and Social Exclusion in Britain: The Millennium Survey* (s. 431-458). Bristol: Policy Press.

- Phillipson, C. (2020). Austerity and Precarity: Individual and Collective Agency in Later Life. A. Grenier, C. Phillipson, ve R. A. Settersten (Dü) içinde, *Precarity and Ageing Understanding Insecurity and Risk in Later Life* (s. 215-235). Bristol: Policy Press.
- Phoenix, A., ve Pattynama, P. (2006). Intersectionality. *European Journal of Women's Studies*, 13(3), s. 187-192.
- Puar, J. (2012). Precarity Talk A Virtual Roundtable with Lauren Berlant, Judith Butler, Bojana Cvejic, Isabell Lorey, Jasbir Puar, and Ana Vujanovic. *TDR: The Drama Review*, 56(4), s. 163-177.
- Purcell, D., MacArthur, K. R., ve Samblan, S. (2010). Gender and the Glass Ceiling at Work. *Sociology Compass*, 4(9), s. 705-717.
- Sarıca, A. O. (2019). Türkiye'de Emeklilik Sistemlerinin Yaşlı ve Emekli Yoksulluğu Üzerine Etkisi. *Sosyal Güvenlik Dergisi*, 19(2), s. 477-498.
- Sever, H. (2021). Living Alone in Old Age With the Advantages and Disadvantages Accumulated Throughout the Life Course: The Case of Gaziantep. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 20(1), s. 129-211.
- Soyuer, F., ve Soyuer, A. (2008). Yaşlılık ve Fiziksel Aktivite. *İnönü Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 15(3), s. 219-224.
- Standing, G. (2014). *Prekarya Yeni Tehlikeli Sınıf*. (T. Bora, Dü., ve E. Bulut, Çev.) İstanbul: İletişim Yayıncılık.
- Stephoe, A., Shankar, A., Demakakos, P., ve Wardle, J. (2013). Social Isolation, Loneliness, and All-Cause Mortality in Older Men and Women. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 110(15), s. 5797-5801.
- Streeck, W. (2016). *How Will Capitalism End*. London: Verso.
- Sugarman, J. (2015). Neoliberalism and Psychological Ethics. *Journal of Theoretical and Philosophical Psychology*, 35(2), s. 103-116.
- Şener, Ü. (2010). *Yoksullukla Mücadelede Sosyal Güvenlik, Sosyal Yardım Mekanizmaları ve İş Gücü Politikaları*. Ankara: Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı.
- Şenkal, A. (2021). Sosyal Korumada Küresel Boyutlar: Sorunlar ve Temel Tartışmalar. *İnsan ve İnsan*, 8(30), s. 13-28.
- TÜİK. (2024a). Türkiye Yaşlı Profili Araştırması, 2023.
- TÜİK. (2024b). *Yoksulluk ve Yaşam Koşulları İstatistikleri*, 2024.
- TÜİK. (2024c). Sosyal Koruma İstatistikleri, 2023.
- TÜİK. (2025). İstatistiklerle Yaşlılar, 2024.
- Tümerdem, Y. (2006). Gerçek Yaş. *Türk Geriatri Dergisi*, 9(3), s. 195-196.
- Ulukan, U. (2019). Kriz ve Yaşlıları İşe Koşmak: Avrupa Birliği'nin "Aktif Yaşlanma" Yaklaşımı Üzerine Eleştirel Bir Değerlendirme. *Emek Araştırma Dergisi*, 10(16), s. 23-38.
- Valtorta, N. K., Kanaan, M., Simon, G., Ronzi, S., ve Barbara, H. (2016). Loneliness and Social Isolation as Risk Factors for Coronary Heart Disease and Stroke: Systematic Review and Meta-Analysis of Longitudinal Observational Studies. *Heart*, 102, s. 1009-1016.

- Willson, A. E., Shuey, K. M., ve Elder, G. H. (2007). Cumulative Advantage Processes as Mechanisms of Inequality in Life Course Health. *American Journal of Sociology*, 112(6), s. 1886-1924.
- World Health Organization. (2001). *The International Classification of Functioning, Disability and Health*. Geneva.
- World Health Organization. (2024). Ageing and Health. Ocak 30, 2025 tarihinde <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/ageing-and-health> adresinden alındı
- Yaşar, Y., ve Yenimahalleli Yaşar, G. (2012). Neoliberal Küreselleşme ve Sosyal Politikada Dönüşüm. *Mülkiye Dergisi*, XXXVI(274), s. 63-92.
- Yi, I. (2010). Social Protection, Social Security and Social Service in a Development Context: Transformative Social Policy Approach. *Journal of International Development Cooperation*, 5(4), s. 57-84.
- Yumurtacı, A. (2013). Demografik Değişim: Psiko-Sosyal ve Sosyo-Ekonomik Boyutları ile Yaşlılık. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(6), s. 9-32.
- Zengin Taş, E., Kırışık, H., Yıldız, F., Ata, Z., ve Aktuğ, M. (2023). Yaşlı Dostu Kentin Anlamı ve Aktif Yaşlanmaya Katkıları: Cumhuriyetin 100. Yılında İzmir Kenti Örneği. *Kent Akademisi*, 16(Türkiye Cumhuriyetinin 100. Yılı Özel Sayısı), s. 71-96.